

บทสรุป

บทที่ 1 บทนำและพื้นฐานของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีนั้น นอกจากต้องมีประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม (Crime control) และแก้ไขปรับปรุงให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพแล้ว ยังต้องมีมาตรการที่ให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคล (Due Process) ที่เข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการในทุกขั้นตอนด้วย

ประสิทธิภาพหรือความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในรัฐธรรมนูญ ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเข้ากับความเป็นจริงในการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงดุลยภาพที่เหมาะสมระหว่าง “หลักการควบคุมอาชญากรรม” (Crime Control) กับ “หลักนิติธรรม” (Due Process)

กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นชั้นก่อนฟ้อง ชั้นพิจารณาคดีในศาล ยังมีปัญหายู่มากไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดประสิทธิภาพ ความผิดพลาดบกพร่อง ความล่าช้า และการละเมิดสิทธิของประชาชนโดยเกินสมควร เป็นต้น

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบัน ไม่มีกลไกการดูแลและคานอำนาจกันและกันระหว่างองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมเลยก็ว่าได้ การที่พนักงานสอบสวนสามารถเริ่มคดีได้เองโดยลำพัง และสามารถดำเนินคดีไปได้โดยลำพังจนการสอบสวนเสร็จสิ้นก็ดี หรือการที่พนักงานอัยการสามารถสั่งไม่ฟ้องเป็นที่ยุติก็ดี เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการขาดกลไก การดูแลและคานอำนาจทั้งสิ้น

กระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบัน จึงขาดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรจนไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “กระบวนการ” สภาพดังกล่าวนี้เป็นข้อบกพร่องที่สำคัญมาก เพราะนอกจากจะเปิดช่องให้มีการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบแล้ว ยังทำให้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรมลดน้อยถอยลง ทั้งยังทำให้กระทบต่อความน่าเชื่อถือศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมในที่สุดได้ด้วย

เนื่องมาจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มีการแบ่งแยกกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องคดีโดยเด็ดขาด ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ขั้นตอนทั้งสองเป็นขั้นตอนเดียวกัน กล่าวคือ เป็นกระบวนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้อง (Pre-trial stages) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการ

แสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในศาลเช่นเดียวกัน จึงเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถจะแบ่งแยกออกจากกันได้ การแบ่งแยกระหว่างการสอบสวนและการฟ้องคดี จึงมีผลทำให้ข้อกล่าวหาที่มีความรับผิดชอบในการฟ้องคดี ไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการสืบคดีตั้งแต่ต้น เพราะเมื่อข้อกล่าวหาไม่ต้องมีบทบาทในการสอบสวน ข้อเท็จจริงที่จะฟังได้ก็มักจะต้องถือตามที่พยานสอบสวนยืนยันมาเป็นหลัก ซึ่งมีผลทำให้ประสิทธิภาพในการกลั่นกรองคดีก่อนขึ้นสู่ศาลมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพ และมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคลทุกฝ่ายในการดำเนินคดีอาญา

ส่วนการดำเนินคดีในชั้นศาล (Trial stages) ที่ผู้พิพากษาของไทยยังมีความคิดพื้นฐานในการวางเฉย (passive) เป็นเพียงผู้คุมกติกา ไม่ได้ทำการค้นหาความจริงในเชิงรุก (active role) นั้น ก็มีผลทำให้การพิจารณาคดีไม่ได้ความยุติธรรมที่เป็นความจริงแท้ ก็ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการตรวจสอบความจริง ยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร เกิดความไม่แน่นอน เพราะการดำเนินคดีมิได้มุ่งสู่ความจริงแท้ แต่มุ่งให้เป็นไปตามแบบพิธีเท่านั้น

บทที่ 2 ประสิทธิภาพกับระบบความยุติธรรมทางอาญา

โดยรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้กันอยู่จริง มักเป็นการผสมผสานทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ หรือประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ต่างก็ได้พยายามที่จะเสาะแสวงหาหนทางในการประสานประโยชน์ระหว่างแนวความคิดทั้งสองประการดังกล่าว เพื่อให้เกิดมีความสมดุลหรือเกิดดุลยภาพในกระบวนการพิจารณา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนควบคู่กันไป

ปัญหาในระบบความยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) ในส่วนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการทางอาญา (Criminal Process) นั้น ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาโดยอาศัยทฤษฎีหรือแนวความคิดของศาสตราจารย์ เฮอเบิร์ต แพกเกอร์ (Herbert Packer) ในเรื่องความขัดแย้งทางความคิดระหว่างการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) และกระบวนการนิติธรรม (Due Process) เพื่อเป็นพื้นฐานทางการศึกษา

หากจะพิจารณาเปรียบเทียบในเรื่อง “ประสิทธิภาพ” ของทั้งสองทฤษฎีแล้ว ก็จะพบว่ามีส่วนสัมพันธ์กับระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ

(1) ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) มองถึงประสิทธิภาพในการดำเนินคดี อยู่ในระบบในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ อัยการ และศาล โดยเริ่มจากตำรวจต้องปฏิบัติหน้าที่ในการจับกุม การพิสูจน์ความผิด และการยุติอัตราการกระทำผิดทางอาญา โดยอัตราการเกิดอาชญากรรมก็จะต่ำมาก การดำเนินการต้องรวดเร็ว มีการเพิ่มชั่วโมงการทำงาน

สิ่งที่สนับสนุน ก็คือ กระบวนการกลั่นกรองในชั้นตำรวจ และอัยการ ต้องมีประสิทธิภาพ โดยต้องสามารถแยกผู้บริสุทธิ์ จากผู้ต้องสงสัย ก่อนที่จะกลายเป็นผู้ต้องหา

(2) ทฤษฎีความชอบด้วยกระบวนการทางกฎหมาย (Due Process Control) มองถึงประสิทธิภาพอยู่ที่ความน่าเชื่อถือได้ของกระบวนการค้นหาความจริง โดยเน้นผลลัพธ์อยู่ที่ความน่าเชื่อถือขององค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม และในมุมมองของประสิทธิภาพก็จะพิจารณาได้ด้วยความเร็วในการจัดการกับคดีต่างๆ ในแต่ละขั้นตอน จึงต้องมีการผสมผสานกันระหว่างความน่าเชื่อถือและความมีประสิทธิภาพเข้าด้วยกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกออกจากกัน โดยระบบการดำเนินคดีจะมีความน่าเชื่อถือเพราะมีประสิทธิภาพ โดยอย่างน้อยที่สุดจะต้องสามารถปกป้องผู้บริสุทธิ์ได้เท่ากับการลงโทษผู้กระทำผิด

บทที่ 3 ระบบการดำเนินคดีอาญาและบทบาทของกระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศ

ในบทนี้จะศึกษาระบบการดำเนินคดีอาญา และบทบาทของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ Civil Law ซึ่งเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี และศึกษาระบบ Common Law ซึ่งเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบกับของประเทศไทยต่อไป

3.1 ระบบ Civil Law

3.1.1 ประเทศฝรั่งเศส

การฟ้องคดีอาญาในฝรั่งเศสเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ หากจะพิจารณาการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสแล้วจะแยกกระบวนการพิจารณาออกเป็น 2 ขั้นตอน กล่าวคือ

(1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา ซึ่งเป็นขั้นตอนในการหาข้อเท็จจริงก่อนฟ้องโดยมีองค์กรตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาไต่สวน ทำหน้าที่ค้นหารวบรวมพยานหลักฐาน และข้อเท็จจริงในคดี

(2) ขั้นตอนการพิจารณาคดี ขั้นตอนนี้ศาลตัดสินจะเป็นผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ในการพิจารณาคัดสินคดีที่ได้มีการสืบสวนสอบสวนตามองค์กรข้างต้น

3.1.2 ประเทศเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนี เหมือนกับประเทศฝรั่งเศส คือ ใช้ระบบประมวลกฎหมาย โดยได้มีการแยกการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ออกจากการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (StPo) ได้แยกการดำเนินคดีออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

(1) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นต้น (Vorverfahren) เป็นกระบวนการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา ซึ่งองค์อัยการจะดำเนินคดีในขั้นต้นนี้ เป็นการการยืนยันข้อกล่าวหาเป็นการชี้ขาดเรื่องที่มีการกล่าวหาจะต้องมีการพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และข้อเท็จจริงที่ได้มาต้องโดยชอบด้วยการชี้ขาดในขั้นนี้จึงเป็นการชี้ขาดคดีอาญาขั้นเจ้าหน้าที่ หากข้อเท็จจริงนั้นผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง ก็จะดำเนินการฟ้องศาล เพื่อทำการชี้ขาดคดีอาญาโดยศาล ซึ่งก็คือ ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษา

(2) กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นกลาง (Xischenverfahren) เมื่ออัยการสอบสวนเสร็จและสั่งให้มีการดำเนินคดีแล้ว ก่อนที่จะถึงขั้นสุดท้ายเพื่อพิจารณาพิพากษา จะต้องมีการดำเนินกระบวนการในชั้นกลางก่อน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดุลพินิจในการสั่งให้ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องนี้ โดยศาลอาจสั่งให้คดีมีมูล หรือไม่มีมูลก็ได้ตามพยานหลักฐานที่นำมาแสดง

(3) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นหลัก (Hauptverfahren) การดำเนินคดีอาญาในขั้นนี้ เป็นกระบวนการชี้ขาดคดีโดยศาลซึ่งก็คือ การพิจารณาและพิพากษาคดีนั่นเอง ในแต่ละขั้นตอน กฎหมายมีวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี ได้กำหนดองค์กรต่างๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทที่แตกต่างกัน โดยภาระหลักขององค์กรทั้งหลาย ก็คือ การช่วยกันค้นหาความจริงเพื่อบรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา

3.2 ระบบ Common Law

3.2.1 ประเทศอังกฤษ

การพิจารณาคดีอาญาของประเทศอังกฤษ จะเป็นไปในแนวทางของระบบกล่าวหาโดยตำรวจเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนและ CPS เป็นผู้มีความอำนาจในการฟ้องคดี โดยผู้พิพากษาไม่มีหน้าที่ริเริ่มในการรวบรวมพยานหลักฐานที่แสวงหาความจริง แต่เป็นการต่อสู้ (trial by battle) กันตามกฎหมาย เพื่อการพิสูจน์ความจริงระหว่างโจทก์ผู้กล่าวหา และจำเลยผู้ถูกกล่าวหาต่อหน้าศาลที่ทำหน้า จึงวางตัว เป็นกลางและมีบทบาทวางเฉย (passive) ในการค้นหาความจริง

การดำเนินคดีอาญาความผิดอุกฉกรรจ์ที่มีอัตราโทษสูง จะต้องพิจารณาโดยวิธีที่ต้องมีคำฟ้องที่เรียกว่า Indictment โดยการพิจารณาต้องกระทำในศาล Crown Court โดยใช้ลูกขุนโจทก์ต้องเริ่มคดีที่ศาล Magistrate Court ก่อน เพื่อให้ทำการไต่สวนมูลฟ้อง เมื่อเห็นว่าคดีมีมูลจึงจะส่งมาพิจารณาที่ Crown Court ต่อไป

3.2.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ระบบการดำเนินคดีของสหรัฐอเมริกานั้นใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) กฎหมายกำหนดให้อัยการเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดีต่อศาล โดยอัยการจะเป็นผู้ดำเนินคดีในนามประชาชน และอัยการยังเป็นผู้รับผิดชอบขั้นตอนในการสอบสวนฟ้องร้องและในการดำเนินคดีอาญาอัยการยังมีหน้าที่แนะนำลูกขุนทั้ง (Jurors) และคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jurors) ในคดีอาญา โดยลักษณะดังกล่าวแตกต่างกับของประเทศอังกฤษ ที่แม้จะมีองค์กร CPS ที่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาแต่ก็ยังให้สิทธิแก่ผู้เสียหาย ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ยกเว้นประเทศอังกฤษเท่านั้น ที่อัยการไม่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้เอง ซึ่งแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นระบบ Common Law เหมือนกัน และประเทศในระบบ Civil Law เช่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี

บทที่ 4 บทบาทขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นชั้นก่อนฟ้อง ชั้นพิจารณาคดีในศาล ยังมีปัญหายู่มากไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดประสิทธิภาพ ความผิดพลาดบกพร่อง ความล่าช้า และการละเมิดสิทธิของประชาชนโดยเกินสมควร เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เป็นสายพาน กล่าวคือ ยังเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีแต่การดำเนินคดี (litigation) แต่เกือบจะไม่มีการบริหารงานยุติธรรม (criminal justice administration) ทำให้เกิดปัญหาคดีเข้าสู่ระบบเป็นจำนวนมาก ขาดการตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลทำให้ไม่สามารถลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้ ในส่วนแนวทางการลดปริมาณคดีเข้าสู่สายพาน เช่น การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้อง การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาของกระบวนการยุติธรรมตามมา ก็คือ ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

ในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาลในทางปฏิบัติของไทย ไม่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินคดีอาญาในระบบสากล เช่น ในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน มีการแยกการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีอาญาออกจากกันอย่างเด็ดขาด ส่งผลให้การร่วมกันค้นหา

ความจริงในชั้นเจ้าพนักงาน คือ อัยการและตำรวจ อย่างมีภาวะวิสัยต้องสูญเสียไป และขาดการถ่วงดุลอำนาจในชั้นนี้ ซึ่งตามระบบอัยการสากลนั้น การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน โดยผู้รับผิดชอบควบคุมการสอบสวน คือ อัยการ ถึงแม้ประเทศไทยจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการตามกฎหมายพิเศษ เพื่อทำการสอบสวนในลักษณะ “การไต่สวนข้อเท็จจริง” แต่ก็ยังไม่เป็นไปในทิศทางที่เป็นสากลตามที่จะควรจะเป็น

การให้อัยการเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 เพื่อต้องการจะให้กระบวนการสอบสวนฟ้องร้อง เป็นดังเช่นระบบอัยการสากล กล่าวคือ ให้อัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวน และตรวจสอบพยานหลักฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความสำคัญ เพื่อให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะเป็นประโยชน์ในการฟ้องร้องดำเนินคดีในชั้นศาล เพราะอัยการเป็นผู้มีหน้าที่เสนอพยานหลักฐานต่อศาล ย่อมทราบดีว่าในการสอบสวนพยานหลักฐานขึ้นใดมีความสำคัญ ควรวางรูปคดีอย่างไร

สำหรับการดำเนินคดีในชั้นศาลนั้น บทบาทของศาลในการดำเนินคดีอาญาทั่วไปที่วางเฉยในการค้นหาความจริง (passive) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของศาลในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีลักษณะกระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริง ซึ่งเป็นไปตามบทบาทของศาลในระบบประเทศ Civil Law ซึ่งศาลไทยควรมีบทบาทเช่นนี้ตามหลักสากล

บทที่ 5 วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบัน เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เป็นสายพาน กล่าวคือ ยังเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีแต่การดำเนินคดี (litigation) แต่เกือบจะไม่มีการบริหารงานยุติธรรม (criminal justice administration) ทำให้เกิดปัญหาคดีเข้าสู่ระบบเป็นจำนวนมาก ขาดการตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลทำให้ไม่สามารถลดปริมาณคดีเข้าสู่ศาลได้ ในส่วนแนวทางการลดปริมาณคดีเข้าสู่สายพาน เช่น การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้อง การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาของกระบวนการยุติธรรมตามมา ก็คือ ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ

เนื่องมาจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มีการแบ่งแยกกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องคดีโดยเด็ดขาด ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ขั้นตอนทั้งสองเป็นขั้นตอนเดียวกัน กล่าวคือ เป็นกระบวนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้อง (Pre-trial stages) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในศาลเช่นเดียวกัน จึงเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถจะแบ่งแยกออกจากกันได้ การแบ่งแยกกระบวนการสอบสวนและการฟ้องคดี จึงมีผลทำ

ให้อัยการซึ่งมีความรับผิดชอบในการฟ้องคดี ไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีตั้งแต่ต้น เพราะเมื่ออัยการไม่ต้องมีบทบาทในการสอบสวน ข้อเท็จจริงที่จะฟังได้ก็มักจะต้องถือตามที่พนักงานสอบสวนยืนยันมาเป็นหลัก ซึ่งมีผลทำให้ประสิทธิภาพในการกลั่นกรองคดีก่อนขึ้นสู่ศาลมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพ และมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคลทุกฝ่ายในการดำเนินคดีอาญา

หลักเกณฑ์ของระบบอัยการที่สมบูรณ์ถือว่า การสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญากระบวนการเดียวกันที่แบ่งแยกไม่ได้ เจ้าพนักงานตำรวจเป็นเพียงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ

ส่วนการดำเนินคดีในชั้นศาล (Trial stages) ที่ผู้พิพากษาของไทยยังมีความคิดพื้นฐานในการวางเฉย (passive) เป็นเพียงผู้คุมกติกา ไม่ได้ทำการค้นหาความจริงในเชิงรุก (active role) นั้น ก็มีผลทำให้การพิจารณาคดีไม่ได้ความยุติธรรมที่เป็นความจริงแท้ ก็ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการตรวจสอบความจริง ยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร เกิดความไม่แน่นอน เพราะการดำเนินคดีมิได้มุ่งสู่ความจริงแท้ แต่มุ่งให้เป็นไปตามแบบพิธีเท่านั้น

ดังนั้น ประสิทธิภาพหรือความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมนั้นย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเข้ากับความเป็นจริงในการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงดุลยภาพที่เหมาะสมระหว่าง “หลักการควบคุมอาชญากรรม” (Crime Control) กับ “หลักนิติธรรม” (Due Process) ซึ่ง ส่งผลให้กระบวนการในชั้นก่อนฟ้อง ต้องมีประสิทธิภาพในการกลั่นกรองคดีมากขึ้น การให้ศาลเป็น ผู้พิจารณาพิพากษาอย่างเดียวจึงยังไม่เพียงพอ

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบัน ไม่มีกลไกการดูแลและคานอำนาจกันและกันระหว่างองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมเลยก็ว่าได้ การที่พนักงานสอบสวนสามารถเริ่มคดีได้เองโดยลำพัง และสามารถดำเนินคดีไปได้โดยลำพังจนการสอบสวนเสร็จสิ้นก็ดี หรือการที่พนักงานอัยการสามารถสั่งไม่ฟ้องเป็นที่ยุติก็ดี เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการขาดกลไก การดูแลและคานอำนาจทั้งสิ้น

กระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบัน จึงขาดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรจนไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “กระบวนการ” สภาพดังกล่าวนี้เป็นข้อบกพร่องที่สำคัญมาก เพราะนอกจากจะ

เปิดช่องให้มีการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบแล้ว ยังทำให้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรมลดน้อยถอยลง ทั้งยังทำให้กระทบต่อความน่าเชื่อถือศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมในที่สุดด้วย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีนั้น นอกจากต้องมีประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม (Crime control) และแก้ไขปรับปรุงให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพแล้ว ยังต้องมีมาตรการที่ให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของบุคคล (Due Process) ที่เข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการในทุกขั้นตอน

หลักกฎหมายและวิธีปฏิบัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ยังไม่ตรงกันอย่างมาก ทำให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่างเข้าใจคลาดเคลื่อนในบทบาทและภารกิจของตนเอง ซึ่งที่มาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมาจากประเทศตะวันตก ดังนั้น หลักกฎหมายของไทยจึงไม่ควรแตกต่างไปจากหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศตะวันตก

ทางปฏิบัติที่แตกต่างไปจากหลักกฎหมายนี้ ก็เพราะนักกฎหมายของไทย ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษ (ซึ่งเป็นผู้สอนวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายลักษณะพยาน) ในช่วงแรกๆ เข้าใจกันว่าคดีอาญาของไทยเหมือนดังเช่นของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนกัน ถึงแม้ทั้งสองประเทศจะเปิดโอกาสให้มีการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนตามหลัก “การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน” (Popular prosecution) ก็ตาม แต่ในประเทศไทยนั้นเป็นหลัก “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Public prosecution) ที่ทุกฝ่ายต่างต้องมีหน้าที่ตรวจสอบความจริง แต่เมื่อเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนดังนี้ จึงทำให้บทบาทขององค์กรในส่วนของการตรวจสอบ พ้นงานอัยการ และศาล ต่างวางเฉย (passive) โดยไม่กระตือรือร้น (active) ในการตรวจสอบความจริง ทำให้มีผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ของบุคคลในการดำเนินคดีอาญาอย่างมาก และทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาขาดความไว้วางใจจากประชาชน

ดังนั้น ประเทศไทยควรมีการปรับปรุงการดำเนินคดีขึ้นเจ้าพนักงาน ตามแนวทางสากลที่ว่า “การดำเนินคดีอาญาขึ้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน” ซึ่งเป็นอำนาจที่แบ่งแยกไม่ได้ โดยกำหนดให้อำนาจสอบสวนอยู่ในความควบคุม ดูแลของพนักงานอัยการ ตามระบบอัยการสากล

โดยสรุปแล้ว หากพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่าง การดำเนินคดีอาญาทั่วไป กับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว หากมีการนำรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินคดีเช่นเดียวกับที่ปรากฏอยู่ใน

รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในภาคพื้นยุโรป กล่าวคือ เป็นระบบการดำเนินคดีที่มีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

- (1) เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution)
- (2) ศาลเป็นผู้มีบทบาทในการสืบพยาน ตามระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System)

หากนำมาปรับใช้กับการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ก็จะเป็นการพัฒนากระบวนการดำเนินคดีอาญาทั่วไปในศาลไทยให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น กล่าวคือ จะทำให้การพิจารณาคดีเร็วขึ้น เพราะจะมีการสืบพยานเพิ่มเติมเฉพาะที่มีการโต้แย้ง หรือยังไม่ยอมรับกันระหว่างคู่ความเท่านั้น นอกจากนี้ก็ยังเป็นการยกระดับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาทั่วไปให้ดีขึ้นด้วย

ดังนั้น ประเทศไทยควรหันมาพัฒนาระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยโครงสร้างของระบบซีวิลลอว์เป็นหลัก โดยพิจารณาเปรียบเทียบและปรับเปลี่ยนทัศนคติ และวิถีปฏิบัติให้เป็นสากลมากขึ้น ปรับเปลี่ยนบทบาท ภารกิจขององค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยไม่วางเฉย (passive) และกระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริงในคดีอาญา เพื่อดำเนินคดีอาญาให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และเป็นธรรม ในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนอันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการคุ้มครอง และป้องกันอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้นไป

หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ประสิทธิภาพหรือความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเข้ากับความเป็นจริงในการบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงดุลยภาพที่เหมาะสมระหว่าง “หลักการควบคุมอาชญากรรม” (Crime Control) กับ “หลักนิติธรรม” (Due Process)